

İSLAM'DA CİHAD KAVRAMININ KAPSAMI

Niyazi BEKİ^(*)

Öz

Bu çalışmanın konusu, İslâm'da cihad anlayışıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan cihad kavramı ile katal kavramının aynı olduğu yönündeki iddiaların doğru olmadığı ilmî kural-lar çerçevesinde tespit edilmiştir. Müslümanlar için en büyük cihadın nefse karşı verilen ilim ve düşünce plânındaki mânevî cihad olduğu gerçeği ayet, hadis ve İslâm âlimlerinin görüşleri muvacehesinde ortaya konulmuştur. Çalışmamız, konunun ana hatlarını belir-leyen bir giriş ile başlayıp, cihadın çeşitlerini, maddî ve mânevî cihadın varlığına işaret eden ayet ve hadislerle delillendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cihad, Maddî Cihad, Mânevî Cihad, Savaş.

The Concept of Jihad According to Islam

Abstract

The topic of this study is the concept of jihad according to Islam. It has been determi-ned based on scholarly work that the jihad concept in the Qur'an is not the same as war as has been the alleged. For Muslims, the biggest jihad is against the excessive/uncon-trolled desires of the carnal soul. The existence of spiritual jihad is presented based on the Qur'an, hadith, and arguments of Muslim scholars. This study begins with an Introducti-on to frame the main debates and explains the types of jihad, proves the presence of both materialistic and spiritual jihad with Qur'anic verses and hadith literature.

Keywords: Jihad, Materialistic Jihad, Spiritual Jihad, War.

^(*) Doç. Dr., Üsküdar Üniversitesi, Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü, Öğretim Üyesi
(e-posta: niyazibeki@gmail.com)

Giriş

İslam, barış manasına gelen “Silm” kökünden gelir. “Ey iman edenler! Hepiniz toptan barışa (İslam dinine) girin de şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o sizin aranızı açan belli bir düşmandır”¹ mealindeki ayette de İslam, barış anlamında kullanılmıştır.² İslam’ın bir barış dini olduğuna işaret etmektedir.

Meşhur mutasavvıflardan Kuşeyrî’ye göre, bu ayetin müminlere verdiği ders özetle şudur: Her mümin -kendi nefsi hariç- bütün insanlarla barışık olacaktır. Yalnız kendi nefsiyle cihad edecektir. Nefsini düşman bilmeyenler onunla cihad etmezler. Nefsiyle barışık olanların ulvi gayelere yönelik duyguları, dinamizmini kaybeder, insani melekeleri dumura uğrar.³

Bununla beraber cihad kavramı, eskiden beri oryantalistler ve onların izini takip eden yerli ve yabancı mukallitleri tarafından çarpıtılan İslami kavramların başında gelir. Kur’an’da gerekli hallerde gayr-i müslimlerle savaşı emreden “kıtal” ayetleri de cihad kavramıyla özleştirilmiş olmakla gayr-ı müslim insanların İslâm’a ve Müslümanlara karşı dışlayıcı önyargı ve şüpheyile yaklaşmasına neden olmuştur. İslam kimliğini taşıyan, dini duyarlılıkta mutaassıp, akli muhakemede ise muvazenesiz bir kısım dini gruplar da bu yanlış anlayışın yaygınlaşmasına neden olmuştur. Hâlbuki savaşın emredilmediği Mekke döneminde bile Cihad kavramı Kur’an’da yerini almış ve cihadın -ilmi delillerle muhatası ikna etme yolunu temsil eden- manevi boyutunun unvanı olmuştur. Maddi cihadın adı olan kıtal/savaş ise, Kur’an’ın ilk indiğinden yaklaşık 15 yıl sonra söz konusu edilmiştir.

Bu çalışma, İslam’ın ön gördüğü gerçek cihad tasavvurunu ilmi olarak açıklamayı hedeflemektedir.

I- Cihad ve Cihadın Çeşitleri

Cihad, Arapça “C-H-D/Cehd” kökünden gelir. Lügatte cehd; gayret etmek, takat getirmek, güç yetirmek ve meşakkat çekmek gibi anlamlarda kullanılır.⁴ Terim manası ise, “Bezli’l-mechudi fi husuli’l-maksud”dur; yani maksada ve belirlenen hedefe ulaşmak için gereken her türlü çabayı göstermektir.⁵

1) 2/Bakara/208.

2) Bk. Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Câmiu’l-Beyân fi Tefsîri’l-Kur’ân*, Müessesetu’r-Risale, yy., 2000/1420, 4/267; Maverdî, Ebu’l-Hasen Ali b. Muhammed, *en-Nüketu ve’l-Uyun*, Beyrut, ts., 1/267.

3) Bk. Kuşeyrî, Abdulkarim b. Havazin, *Tefsîru’l-Kuşeyrî*, Mısır/Kahire, ts., 1/171.

4) El-Cevheri, es-Sihah, Beyrut, 1407/1987, 2/460; İbn Manzur, Muhammed b. Mükerrrem el-Mısri, *Lisanu’l-Arab*, Beyrut, 1410/1990, 3/133; Murteda ez-Zebidi, *Tacu’l-Arus*, Daru’l-hidaye, ts, 7/534, “chd” maddesi.

5) Muhammed Hayr Heykel, *el-Cihad ve’l-Kıtal fi’s-Siyaseti’s-Şer’iye*, Beyrut-1997, 1/ 38.

Dinî ıstılah olarak cihad, i'lâ-yı kelimetullah (Allah'ın emir ve yasaklarını, uyulması gereken en üstün bir makamda tutmak) için hak ve hakikat düşmanları ile mücadele etmek ve bunun için cehd ve gayret sarf etmektir. Bu da meşakkat ve sıkıntılara sabır göstererek nefisle, şeytanla, birer ahlaksızlık unsuru olan fısk, sefahet ve zulüm gibi kötülüklerle her nevi mücadeleyi yapmak demektir.⁶

Özet bir ifadeyle Cihad kavramı, hem nefisle mücadeleyi, Tebliğ görevi için gayret sarf etmeyi(manevi cihadı), hem de Kıtali, yani düşmanla savaşmayı(maddi cihadı) içine alan bir kavramdır. Kıtale göre geniş kapsamlıdır.

Buna göre, Allah yolunda yapılan cihad, biri maddi, diğeri manevi olmak üzere iki kısma ayrılır. Bunları açıklarken ilk sırayı “manevi cihad” a ayırmak, çalışmamızın amacına daha iyi hizmet edeceğini düşünüyoruz.

A. Manevi Cihad

Bu cihad, can, mal, dil ile yapılan, vahiy ve peygamberlerin gönderilmelerinin ana gayesi olan dünya ve ahiretin saadet yolunu göstermeye yöneliktir. İnsanlar “en büyük cihad” unvanına sahip olan bu cihad sayesinde Allah’a iman eder, ona ortak koştuktan uzak durur ve yalnız ona kulluk eder. Bu cihad şekli “hasenun lizatihi”dir; yani bizzat iyidir. Çünkü bu cihadın–biri rabbani, biri insani olmak üzere- iki boyutu vardır ve her ikisi de bizzat iyidir, makuldür.

Rabbanî boyutu: Manevi cihadın bu boyutu İslam dinin temel kaynağı olan Kur'an'ın ders verdiği tevhid, nübüvvet, haşrin ispatı ve adalet ile ubudiyetin tesis edilmesinden ibarettir.

İnsanî boyutu: Başta İslam olmak üzere bütün semavi dinlerin en öncelikli meselesi vahyin muhatabı olan, Kur'an'da “eşref-i mahlûkat” olarak yaratıldığı bildirilen insanın maddi-manevi hukukunu ve saygınlığını korumaktır. Bütün semavi dinlerde, özellikle İslam dininde insanların temel hak ve hukukunu korumaya yönelik olarak “dini korumak, canı korumak, aklı korumak, nesli korumak ve malı korumak”⁷ prensibinin varlığı, manevi cihadın hedefleri arasında yer alan “insani boyut”un önemini göstermektedir.

*“Kim bir cana kıymamış veya yeryüzünde bozgunculuk yapmamış bir kimseyi öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim de birisinin hayatını kurtarırsa, bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur.”*⁸ mealindeki ayette insanın hak ve hukuku yanında Allah katındaki değerine de işaret edilmiştir.

6) Heykel, a.g.e., 1/39.

7) Gazzalî, Ebu Hamid, Muhammed b. Muhammed, *el-Mustasfa*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1413/1993, 1/174; Şatibî, İbrahim b. Musa, *el-Muvafakât*, Daru İbn Affan, 1417/1997, 3/177, 236.

8) 5/Mâide/32.

B. Maddi Cihad

Bu cihad şekli, dinin temel maksadı değil; ârizi, tali derecede ön görülen ve zorunlu hallerde müminlerin üstlenmek zorunda kaldığı bir müdafaa/bir savunmadır. Bu cihad “hasenün ligayrihi”dir; yani bizzat iyi olmayıp, başka sebeplerden dolayı iyilik kazanmıştır. Çünkü insanoğlu öldürülsün diye yaratılmamıştır. “*Ey iman edenler! Allah ve Resulü size hayat verecek hakikatlere sizi dâvet ettiğinde ona icabet edin*”⁹ mealindeki ayette ifade edildiği üzere, İslam dininin ana hedefi insanları yaşatmaktır. “*Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin, aksine bu hususta Allah’tan afiyet dileyin. Şayet onlarla karşılaşsanız, sabırlı olun ve şunu bilin ki cennet kılıçların gölgeleri altındadır*”¹⁰ şeklindeki nebevi tavsiyeden de anlaşıldığı üzere, İslam’da savaş değil, barış arzu edilmektedir.

Ancak maddi cihad, Allah’ın hak dinine insanları davet etme yollarını açar. Hak dine davet ise hidayet kapılarını, hidayet ise cennetin kapılarını açar. Bu cihadın diğer adı “Kıtal”dır, savaştır. Bunun manası şudur: İslam’daki bütün savaşlar, bir çeşit savunmaya yöneliktir. Karşı tarafın fiili saldırıları veya saldırı hazırlıklarına yahut insanların İslam hakkında olumlu veya olumsuz bir yargıya varmaları için gereken özgür ortamı sabote etmelerine karşı bir müdafaadır. “*Sizinle savaşanlara karşı, siz de Allah yolunda savaşın. Fakat haksız yere saldırmayın. Muhakkak ki Allah haddi aşanları sevmez.*”¹¹ “*Bu fitne (baskı ve zulüm) ortadan kalkıp din ve itaat yalnız Allah’a mahsus oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer inkârdan ve tecavüzden vazgeçerlerse, bilin ki zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur.*”¹² mealindeki ayetlerden bu gerçeği anlamak mümkündür. Görüldüğü gibi, birinci ayette –meal olarak- yer alan “*Sizinle savaşanlara karşı, siz de Allah yolunda savaşın!*” ifadesi, maddi cihadın savunmaya dayalı olduğuna delâlet etmektedir. İkinci ayette ise, inkârla birlikte ‘tecavüz’ ve ‘zulüm’ kavramlarına yer verilmesiyle, İslam’da savaşın yalnız “küfür” olgusuna karşı yapılmadığına; aksine karşı taraftan yapılan saldırganlık ve haksızlığa karşı yapıldığına işaret edilmiştir. Çünkü bu ayette yer alan “*fitnenin ortadan kalkması*”, müşriklerin Mekke’de Müslümanlara reva gördüğü zulümlerdir. Onlarla savaşın emredilmesi, İslam’ın izzetini korumak ve Müslümanları müşriklerin zilletinden kurtarmaya yöneliktir.¹³

II-Maddi-Manevi Cihadın Kur’an ve Sünnetteki Yeri

İslam’da ancak, Kur’an veya Sünnetin –açıktan veya herhangi bir işari yolla- onayladığı bir bilgi ilmen bir değer kazanır. Bu sebeple maddi ve manevi cihadın bu iki kutsi kaynak tarafından tasdik edilmesi büyük önem arz etmektedir. Önce manevi cihad konusu üzerinde durmanın daha faydalı olacağını düşünüyoruz.

9) 8/Enfâl/24.

10) Buhârî, Cihad,112; Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî, *Sahihu Müslim*, İstanbul, 1401/1981, Cihad, 19.

11) 2/Bakara/190.

12) 2/Bakara/193.

13) Kemaleddin Muhammed İbnu’l-Hummam, *Fethu’l-Kadir*, yy.,ts. 5/435-39.

A. Manevi Cihadın Kur'an ve Sünnetteki Yeri

Bu cihad şekli fikir düzeyinde lisan meydan muharebesinde yapılan mücadelenin adıdır. Kur'an'ın hakikatlerini müdellel bir şekilde muhataplara anlatmak, onları ikna etmektir. Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerde, ilim ve fikir bazında yapılan çabalar/gösterilen gayretler, büyük cihad olarak değerlendirilmektedir. Hz. Peygamber, on üç yıl boyunca Mekke döneminde, düşmana karşı elindeki tek silahı olan Kur'an-ı Mucizu'l-Beyan'la cihad etmiş ve gün geçtikçe daha çok insanın kalbini fethederek manevî cihadın bir sonucu olan pek çok manevi fütuhâtı gerçekleştirmiştir. Bu karşı durulmaz ilmi ve fikri silaha karşı, düşmanın eli-kolu bağlanmış, fikir ve ilim alanında büyük bir hezimete uğramıştır. Bu ağır yenilginin verdiği hırçınlık, onları bazen iftira kampanyasına, bazen de kaba kuvvet kullanmaya sevk etmiştir. Kur'an'ın büyüleyici bir sihir, bir şiir, bir kehanet olduğuna; Hz. Peygamber (a.s.)'in ise, bir sihirbaz, bir şair, bir kâhin olduğuna dair hilaf-ı hakikat propagandalarının kendilerine bir fayda sağlamadığını görünce de silahlı mücadeleye başvurmuşlardır.

Aşağıdaki ifadelerde, Kur'an ve Sünnette manevi cihadın tasdik ve teşvik edildiğini görebiliriz:

*“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle çağır; onlarla en güzel şekilde mücadele et. Çünkü Rabbin, kendi yolundan sapanları iyi bilir; doğru yolda olanları en iyi bilen de O'dur”*¹⁴ mealindeki ayette, Hz. Peygamberin insanları İslam'a davet ederken göstermesi gereken tutum ve davranışına dikkat çekilmiş, söylenen sözlerin hikmetli ve güzel olması yanında, kullanılan üslubun da güzel olmasının önemine vurgu yapılmak suretiyle manevi cihadın unsurlarına işaret edilmiştir.

*“Resulüm! Kâfirlere boyun eğme ve Kur'an ile onlara karşı büyük cihad et”*¹⁵ mealindeki bu Mekki ayette Kur'an'la cihad emri verilmiştir ki, bunun bir manevi cihad olduğu açıktır.¹⁶ Maddi savaşın bahis mevzuu olmadığı Mekke döneminde inen Furkan Suresinde yer alan şu **‘Kur'an ile ön görülen büyük cihad’** emri, bir **manevî cihad** rehberi olan fikrî ve ilmî mücadele anlayışını ortaya koymaktadır. Kur'an'la yapılan cihada “büyük cihad” denilmesi, ilim ve fikre dayalı delil getirme yoluyla cahilleri ikna etmenin düşmanla savaşmaktan daha zor olduğuna işaret etmek içindir.¹⁷

Hz. Peygamberin hadislerinde de manevi cihada vurgu yapılmıştır: Bir Hadis-i Şerifin rivayetine göre, Efendimiz Hayber savaşında komutan tayin ettiği Hz. Ali'ye hitaben; düşmanla savaşmadan önce insanları İslam dinine davet etmesinin önemine belirtirken şöyle buyurdu: “Şunu iyi bil ki, Allah'ın seninle bir tek kişiyi hidayete erdirmesi, senin için kırmızı develere sahip olmaktan çok daha hayırlıdır.”¹⁸

14) 16/Nahl/125.

15) 25/Furkan/52.

16) Razi, Ebu Abdillâh, Muhammed b. Ömer, Mefâtîhu'l-Ğayb, Beyrut, 1420, 24/474; Beydavi, Nasıruddin Ebu Said Abdullâh b. Ömer, Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil, Beyrut, 1418, 4/127-28.

17) Beydavi, a.g.y.

18) Buhârî, Cihad, 143.

Samimi Müslümanlar her zaman, bu hadis-i şerifin ve benzeri hadislerin verdiği müjdeye dayanarak, yöneticileri zalim olan halkın İslam'ı öğrenmesine mani olan despotların idaresindeki toprakları şirkten ve isyandan temizleme adına yola çıkmışlardır. “Hakiki Mücahid Allah için nefisiyle cihad eden kimsedir”¹⁹ manasındaki hadis-i şerifte de manevi cihada vurgu yapılmış ve kişinin nefisine karşı yaptığı mücadele en büyük cihad olarak değerlendirilmiştir. Hz. Cabir'den nakledilen bir rivayete göre, bir gazadan dönen askerleri karşılayan peygamberimiz: “Hoş geldiniz! Küçük cihattan büyük cihada geldiniz” deyince, büyük cihadın ne olduğunu sordular. Hz. Peygamber: ‘Büyük cihad: nefisin heva ve hevesine karşı yapılan cihaddır’ diye buyurdu.²⁰ Şeklindeki hadis rivayetinde de bu gerçeğin altı çizilmiştir

İslam'da bütün gayretlerin, bütün mücadelelerin hedefinde yalnız İ'lâ-i Kelimetullah vardır. İnsanlık camiasında Allah'ın sözünü geçerli kılmak, onun emir ve yasaklarına uygun bir hayat tarzını topluma benimsetmek anlamına gelen İ'lâ-i Kelimetullah, esas itibariyle tamamen ilmi, fikri bir mücadele ve mücadeleye ortamında tahakkuk eder. Hudeybiye anlaşmasıyla sağlanan barış ortamında, İnsanların gruplar halinde İslam'a girmeleri bunun canlı bir örneğidir.

Her zaman, her bir mü'min İ'lâ-i Kelimetullah ile mükelleftir. Bu zamanda bunun en büyük vesilesi, maddeten terakki etmektir. İslam dünyası bir an evvel i'lâ-i Kelimetullahın en müthiş düşmanı olan cehalet, fakirlik ve ihtilaf/tefrika zihniyetine karşı fen ve sanat silâhıyla cihad etmek durumundadır. Gayr-ı Müslimlere karşı yapılacak haricî cihadı da İslam dininin kesin ilmi delillerine havale etmek icap eder: “Zira medenîlere galebe çalmak ikna iledir, söz anlamayan vahşiler gibi icbar ile değildir. Biz muhabbet fedaileriyiz, husumete vaktimiz yoktur!”²¹

Tasavvuf terminolojisiyle ifade edecek olursak, insanlar “ibnu'l-Vakt” olmalıdır. İçinde bulunduğu zamanını çok iyi değerlendirmeli, himmetini en öncelikli konulara tahsis etmelidir.²² Zira ömür sermayesi vakitten ibarettir, ‘Vakit nakittir.’ Arap atasözünde ise bu husus “vakit nakitle satın alınamayacak kadar değerlidir” şeklinde daha vurgulu ifade edilmiştir. ‘Bu günün işini yarına bırakma!’ sözü de toplumsal muhayyilenin her vaktin kendine mahsus bir değerini ortaya koyduğunu göstermektedir.

İslam hukukçularının şu beyanları da konumuza ışık tutacak değerdedir: “İslam'da maddi cihad farz-ı kifâyedir. Çünkü cihadın temel amacı, Allah'ın dinini aziz kılmak, hak sözü yüceltmek, insanlardan kötülüğü savmaktır. Şayet bu işi bir grup yapabilirse, diğer insanlara ihtiyaç kalmadığı için onlardan sorumluluk düşer. Çünkü İslam'da cihaddan maksat kâfirleri öldürmek değildir. Müslümanların -bir farz-ı kifaye olan- asıl görevleri,

19) Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *el-Câmiu's-Sahih*, İstanbul, 1401/1981, Fezâilu'l-Cihad, 2.

20) Beyhaki, Ebu Bekir, Ahmed b. Huseyn, *ez-Zudu'l-kebir*, Beyrut, 1996, 1/165.

21) Bediüzzaman Said Nursî, *Divan-ı Harb-i Örfi*, İstanbul, 1993, 57; *Tarihçe-i Hayat*, İstanbul, 1994, 59.

22) Kuşeyrî, Abdulkarim, *er-Risâletu'l-Kuşeyriyye*, Daru'l-Hayr, 1408/1988, 55.

İman esasları başta olmak üzere, İslam'ın hakikatlerini ikna edici bir tarzda anlatıp öğretmektir. Hatta eğer maddi cihad yerine, ilmi delillerle ikna etmeyi öngören manevi cihadla bu maksat hâsıl olursa, bu metot maddi cihaddan çok daha iyidir.”²³

B. Maddi Cihadın Kur'an ve Sünnetteki Yeri

Savaşın farz olduğunu gösteren delillerden biri, “*Hoşlanmasanız da savaş size farz kılındı.*”²⁴ mealindeki ayettir. Buradaki ‘savaş size farz kılındı’ ifadesi, çok açıktır. Cihad; insanları hak dine davet etmektir. Kital ise; hak dini kabul etmeyen ve Müslümanlara karşı düşmanlık ve saldırganlık içinde olanlara karşı can ve mal ile savaşmaktır. Maddi cihad haddi zatında bir tahribattır. Farz kılınmasının sebebi, Allah'ın dinini yüceltmek, din sahasında fitne çıkaranlara mani olmak, vatani müdafaa etmek ve zalimlerin masum insanlara, özellikle İslam davetini yayanlara karşı yapacakları kötülüğü defetmektir.²⁵ Bu defetme işi bir kısım insanlar tarafından yapıldığı takdirde diğerlerinin sorumluluğu da ortadan kalkmaktadır. Öyleyse farz-ı ayin olamaz.²⁶ Bazı âlimlerin bildirdiğine göre, Hz. Peygamber döneminde de, Cihad farz-ı kifâye idi. Cihadın farz olduğu icma ile sabittir. Farz-ı kifâye olmasının delili ise şu ayettir: “*Müminlerden özürsüz olarak yerlerinde oturanlar ile malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir değildir. Allah, malları ve canları ile cihad edenleri derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah her ikisine de cenneti vaad etmiştir, ama malları ve canları ile cihad edenleri oturanlara karşı büyük bir mükâfatla üstün tutmuştur.*”²⁷ Bu ayetin ifadesi cihadın farz-ı kifâye olduğunu göstermektedir. Çünkü eğer farz-ı ayin olsaydı, “Allah her ikisine de cenneti vaad etmiştir” mealindeki ifadeye yer olmazdı.²⁸

“*Bununla beraber müminlerin hepsinin topyekûn sefere çıkmaları uygun değildir. Öyleyse her topluluktan büyük kısmı savaşa çıkarken, bir takım da din hususunda sağlam bilgi sahibi olmak, dinî hükümleri öğrenmek için çalışmalı ve savaşa çıkanlar geri döndüklerinde kötülüklerden sakınmaları ümidiyle, onları uyarmalıdır*”²⁹ mealindeki ayetten da maddi cihadın farz-ı kifaye olduğunu anlamak mümkündür.³⁰

İslam âlimleri maddi cihadın, düşmanla savaşmanın gerekçesinin “küfür” olup olmadığını tespit etmeye çalışmışlardır. Bazı âlimlere göre, savaşın gerekçesi “küfür-

23) Bkz. Hatîp eş-Şirbinî, *Muğni'l-Muhtaç*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1994, 6/8-9; *el-Mevsuâtü'l-Fikhiyye*, Kuveyt, 1404-1427, 4/127.

24) 2/*Bakara*/216.

25) Bkz. Ebubekir, Muhammed b. Ahmed es-Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukaha*, Beyrut, 1414/1994, 3/293; VehbeZuhaylî, *Asâru'l-Harbi fi'l-Fikhi'l-İslâmî*, Dimaşk, 1385/1965, 54.

26) Muhammed b. Muhammed er-Rûmî, *el-Înâye Şerhu'l-Hidâye*, Daru'l-Fikr, ts., 5/437-438.

27) 4/*Nisa*/95.

28) Hatîp eş-Şirbinî, *a.g.e.*, 4/3-5.

29) 9/*Tevbe*/122.

30) Bk. Şafii, Muhammed b. İdris, *el-Üm*, Beyrut, 1410/1990, 4/176.

dür.”³¹ İbn Rüşd ve diğer bazı âlimler de savaşın sebebi “kâfirlerin İslam’a girmeleri veya cizye vermelerini sağlamak olduğunu” belirtmek suretiyle, küfrü savaşın sebebi olarak benimsemişlerdir.³²

Bunların dayandığı delillerden biri de şu iki ayettir:

1) “*Haram ayları çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün*”³³ mealindeki ayettir.

2) “*Kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde, Allah’a da, âhiret gününe de iman etmeyen, Allah’ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan, hak dini din olarak benimsemeyen kimselerle zelil bir vaziyette tam bir itaatle, cizye verinceye kadar savaşın.*”³⁴

İlk ayet, Müslümanlarla müşriklerin içinde bulunduğu savaş sürecinin devam ettiği bir atmosferde inmiştir. Bu savaşları ilk defa müşriklerin başlattığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla bu ayetteki ifadeler fiili saldırılara karşı koymaya yöneliktir.

İkinci ayet ise Tebuk seferiyle ilgilidir. Bu da Müslümanlar tarafından bir saldırı şeklinde başlamamıştır. Fiili olarak savaş olmamakla beraber, Hz. Peygamber’in de katıldığı bu seferin asıl sebebi, Suriye’de bulunan Hristiyanların Bizans imparatoru Heraklius’a yazdıkları mektuptur. Mektupta Hz. Muhammed (s.a.v)’in öldüğü ve İslam coğrafyasında kıtlık meydana geldiği, bu nedene bağlı olarak da Müslümanların zor durumda oldukları bildirilmiş, eğer zor durumdaki Müslümanların üzerine sefer düzenlenirse onları kendi dinlerine katabileceklerini belirtmişlerdir.³⁵ Bu ayetin iniş sebebinden de anlaşıldığı üzere, bu seferin arka planında muhtemel bir saldırı ve yakın tehlike bulunmaktadır.

Bununla beraber, “cizye” denilen vatandaşlık vergisini ödedikleri takdirde İslam devletinin bütün imkânlarından yararlanacağını ön gören bu ayet gösteriyor ki, İslam’ın öngördüğü maddi cihadda bile, düşmaların öldürülmesi amaçlanmamıştır. Müslümanların verdiği zekât yerine, bunlar da cizye denilen bir vergiyi vermek suretiyle İslam devletinin himayesine girerler. Bu düşman tarafı olan gayr-ı müslimler hiçbir zaman İslam dinine girmeye zorlanmamıştır. Müslümanların fethettiği bütün ülkelerdeki halk din seçiminde tamamen özgür bırakılmıştır. Bu tarihi realite, İslam’ın kılıç zoruyla yayıldığını iddia edenlerin bu iddialarını da çürütmektedir. Nitekim “kılıç zoruyla din değiştirme” diye bir şey sözkonusu olsaydı, Müslümanların fethettiği geniş coğrafyada İslam’dan başka bir dinden bahsedilemezdi. Halbuki şu anda oralarındaki insanlar hala kendi dinlerini yaşamaktadır.³⁶

31) Bkz. el-Karâfi, Ebu’l-Abbas Ahmed b.İdris, *ez-Zehire*, Beyrut, 1994, 3/387; İbn Abidin, *Menêhâtü’l-Hâik* (İbnNüceym, *el-Bahru’r-Râik* ile birlikte), Daru’l-Kütübi’l-İslamî, ts, 2/182.

32) İbn Rüşd, Ebu’l-Velid, Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktasid*, Kahire, 1425/2004, 2/151; İbnu’l-Hâcib el-Kürdî el-Malikî, *Câmiu’l-Ümmehât*, y.y, ts., 1/243.

33) 9/*Tevbe*/5.

34) 9/*Tevbe*/29.

35) Taberânî, Ebu’l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu’cemu’l-Kebir*, 18/231; İbn Âşur, Muhammed Tahir b. Muhammed et-Tunisî, *et-Tahrîrve’t-Tenvîr*, Tunus, 1984, 10/162.

36) Şa’ravî, Muhammed Mütvevelli, *Tefsiru’s-Şa’ravî*, Metabiu Ahbari’l-Yevm, ts, 8/5029-31.

Diğer bir kısım âlimlere; özellikle muasır âlimlere göre savaşın sebebi küfür değildir. Örneğin; İbn Teymiyye'ye göre, İslam'daki meşru savaşın aslı "Cihad"dır. Cihadın maksadı ise, İslam dinine hizmet etmek, onun hakikatlerini tebliğ edip açıklamak ve "i'la-yikelimetullah" için cehd-u gayret göstermektir. Müslümanlar, asıl görevleri olan İslam'ı tebliğ etmek, Allah'ın sözünü yüceltmeye çalışırken, buna mani olan ve Müslümanlarla savaşanlara karşı savaşmanın zorunlu olduğu hususunda bütün Müslümanların ittifakı vardır.³⁷ Eğer gayr-ı müslimler, Müslümanların bu konudaki çabalarına engel olmaz, onlarla savaşmazlarsa, âlimlerin büyük çoğunluğuna göre, bunlara karşı savaş açılmaz. Kadın, çoluk-çocuk, rahipler, din adamları, yaşlı, a'ma, engelli olan kimselerin öldürülmemesi de bu kuraldan kaynaklanıyor. İslam dininde savaş, kutsal bir tebliğ unsuru değildir. Hatta eğer maddi cihad yerine, ilmi delillerle ikna etmeyi öngören manevi cihadla İslam'ın hakikatleri karşı tarafa aktarılmış olursa, bu metot maddi cihaddan çok daha iyidir."³⁸

Diğer bazı âlimlere göre savaşın sebebi küfürdür ve bu sebeple-Hz. Peygamberin öldürülmelerini yasakladığı kadın ve çocuklar dışında- bütün kâfirler öldürülür. Fakat en doğru görüş âlimlerin cumhuruna ait olan önceki görüştür. Çünkü İslam'da savaş, Müslümanlara savaş açan kâfirlere karşı yapılır. "*Sizinle savaşanlara karşı, siz de Allah yolunda savaşın. Fakat haksız yere saldırmayın. Muhakkak ki Allah haddi aşanları sevmez.*"³⁹ mealindeki ayette bu prensibe işaret edilmiştir.⁴⁰

Abdulahhab Hallâf, İslam'da maddi cihadın gerekçesi, küfür değil, İslam'ın davet ve tebliğine engel olmak veya Müslümanlara karşı doğrudan yapılan fiili bir saldırı olduğunu söyleyen âlimlerin görüşlerine de yer vermiştir.⁴¹

Bizim de katıldığımız bu görüşü destekleyen delilleri şöyle sırlamak mümkündür:

1) İnsanın en şerefli bir varlık olma özelliği, inancından ötürü öldürülmesine manidir.

"Andolsun ki biz, insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Karada ve denizde onları taşıtlara bindirdik ve temiz yiyeceklerden onları rızıklandırdık. Onları, yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık."⁴², "Biz insanı, gerçekten en güzel bir biçimde yarattık"⁴³ mealindeki ayetlerde insanoğluna verilen bu ilahi değer altı çizilmiştir. Allah'ın din farkı gözetmeksizin insanoğluna verdiği değer ile sırf farklı inançlarından dolayı onların öldürülmesi arasında büyük bir çelişki vardır. Her şeyi hikmetle yapan Allah böyle bir çelişkidenden sonsuz derece münezzehtir.

37) İbn Teymiyye, Takıyyuddin Ahmed b. Abdulhalim, *es-Siyâsetu's-Şer'îyyetu fi İslahi'r-Râive'r-Raiyye*, el-Memleketu's-Suudiye, 1418, 1/99-100.

38) Bkz. Hatip Şirbinî, *el-Mevsuâtü'l-Fıkhiyye*, Kuveyt, 1404-1427, 4/210; 4/127.

39) Bakara, 2/190.

40) İbn Teymiyye, *a.ge.*, a.g.y.

41) Hallâf, *es-Siyâsetu's-Şer'îyyetüfi's-Şuûni'd-Düsturiyye*, Daru'l-Kalem, 1408/1988, 1/73-80.

42) 17/İsrâ/70.

**2) “İslam’ın âlemlere rahmet olduğu” ilkesi, insanların küfür üzerinde öldürül-
melerinin ön görülmesiyle bağdaşmaz.**

O halde İslam’da ön görülen cihad, başkalarını öldürüp Cehenneme göndermek için yapılmaz. Bilakis kendimizi ve diğer insanları cehennemden kurtarmak için yapılır. Bu anlamdaki cihad, insanları kurtarmanın bir diğer yolu olmaktadır.

3) Kur’an’da ilk defa maddi savaşa izin veren ayetin üslubu, bu savaşın gerekçesi “küfür” olmadığına delalet etmektedir.

“Kendilerine savaş açılan müminlere, savaşmaları için izin verildi. Çünkü onlar zulme maruz kaldılar. Allah onlara zafer vermeye elbette kadirdir.”⁴⁴ Bu ayette yer alan “savaşa izin verildi” ifadesi, hem izin kavramı, hem fiilin meçhul hali bakımından çok hafifletilmiş bir ifadedir. “Kendilerine savaş açılan, zulme uğrayan” şeklindeki savaş izninin gerekçesi de çok açıktır.

4) “Dinde Zorlama yoktur” düsturu, savaş gerekçesinin “küfür” olmadığını göstermektedir.

Aşağıdaki ayetlerde “dinde zorlama yok” gerçeğinin altı çizilmiştir:

“Dinde Zorlama yoktur.”⁴⁵

“Eğer Senin Rabbin dileyseydi, dünyada ne kadar insan varsa hepsi imana gelirdi. Ama bunu irade etmedi. Şimdi sen mi, imana gelsinler diye insanları zorlayacaksın?”⁴⁶

“De ki: “İşte Rabbiniz tarafından gerçek geldi. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.”⁴⁷

“Resulüm! Sen insanları irşad etmeye devam et! Zaten senin görevin sadece irşad edip düşündürmektir. Yoksa sen kimseyi zorlayacak değilsin.”⁴⁸ Zikredilen bu ayetler ve benzerleri, insanların İslam dinini kabule zorlanmadığını, küfrün savaşın bir gerekçesi sayılmadığını aynı zamanda dinde maddi cihadın öngörülen bir temel esas olmadığını ifade etmektedir.

5) Dine davetin lisanla yapılması ve güzel bir üslup kullanılmasının emredilmesi, İslam’da manevi cihadın esas olduğunu gösterdiği gibi, “küfrün” tek başına savaş gerekçesi olmadığına da işaret etmektedir: “Sen insanları Allah yoluna hikmetle, güzel ve makul öğütlerle davet et, gerektiği zaman da onlarla en güzel tarzda mücadele et. Rabbin, elbette, yolundan sapanları en iyi bildiği gibi kimlerin doğru yola geleceğini de pekiyi bilir.”⁴⁹

43) 95/Tin/4.

44) 22/Hacc/39.

45) 2/Bakara/256.

46) 10/Yunus/99.

47) 18/Kehf/29.

48) 88/Ğâşîye/21-22.

49) 16/Nahl/125.

6) Müslümanların, kendilerine savaş açmayan ve zulmetmeyen kâfirlere karşı iyi davranmalarının tavsiye edilmesi, küfrün tek başına bir savaş nedeni olmadığının göstergesidir. “*Dininizden ötürü sizinle savaşmayan, sizi yerinizden, yurdunuzdan etmeyen kâfirlere gelince, Allah sizi, onlara iyilik etmekten, adalet ve insaf gözetmekten menetmez. Çünkü Allah âdil olanları sever*”⁵⁰ mealindeki ayette Müslümanların, yalnız akraba olanlar değil, genel olarak Müslümanlara karşı haksızlık etmeyen bütün gayr-ı müslimlere iyilik etmeleri, insaf ve adaletle muamele etmeleri ön görülmektedir.

7) Müşriklerden sığınma hakkı isteyenlere, bu hakkın verilmesi, tek başına küfrün savaş sebebi sayılmadığını göstermektedir. “*Müşriklerden biri senden sığınma hakkı isteyecek olursa, ona bu hakkı ver, tâ ki Allah’ın kelâmını dinlesin. Sonra da (eğer bu kişi küfürde ısrar ederse), onu güvende olacağı yere ulaştır. Çünkü onlar bir bilgisizler/cahil-ler topluluğudur.*”⁵¹

8) Müşrik anne-babaya da çocukların meşru dairede hizmet etmeye devam etmelerinin emredilmesi, yalnız başına küfür unsurunun savaş gerekçesi olmadığının delilidir.

“İnsana da, anne babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi, onu her gün biraz daha güçsüz düşerek karnında taşımuştur. Onun süttten kesilmesi de iki yıl içinde olur. (İşte onun için) insana şöyle emrettik: “Bana ve anne babana şükret. Dönüş ancak banadır. Eğer, hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığın(var olmayan) bir şeyi bana ortak koşman için seninle uğraşırlarsa, onlara itaat etme. **Fakat dünyada onlarla iyi muamele et!**”⁵² mealindeki ayette gayr-ı müslim de olsa, çocukların anne-babaya karşı yapılması gereken vazifelerini yerine getirmeleri emredilmektedir.

Keza, sahih hadis rivayetine göre, Hz. Ebu Bekir’in kızı Esma şunları söylemiştir: “Hz. Peygamberin hayatında, bir müşrik olan annem bana geldi. Ben de peygamberimize gidip bu konuda fetva istedim ve ‘(gayr-ı müslim olan) Annem buraya (Medine’ye) gelmiş, benimle görüşmek istiyor. Annemle ilgilenebilir miyim?’ diye sordum. Hz. Peygamber: ‘Evet annenle ilgilen’ diye buyurdu.”⁵³

İslam âlimleri, bu hadise dayanarak, Kâfir de olsa yakın akrabaya sıla-i rahimde bulunmak, ona gereken yardımı yapmak, özellikle bu kâfir akrabalar eğer anne-baba olursa, onlara yardım edip nafakalarını vermenin bir Müslüman’a farz olduğunu ifade etmişler.⁵⁴

9) Medine vesikası denilen yazılı bir anayasayla Medine Site Devletinin yurttaşları olan Müslümanlarla Yahudilerin aynı vatani paylaşmaları ve aynı mekânda hayatlarını birleştirmelerinin ön görülmesi de İslam’da küfrün tek başına savaşın gerekçesi sa-

50) 60/Mümtahine/8.

51) 9/Tevbe/6.

52) 31/Lokman/14-15.

53) Buhârî, Muhammed b. İsmail, *es-Sahihu’l-Buhârî*, İstanbul, 1401/1981, Hibe, 29.

54) İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu’l-Barîbi Şerhi Sahihi’l-Buhârî*, Beyrut, 1379, 5/234.

yılmadığı gibi, yalnız küfürden dolayı insanların öldürülmesinin söz konusu olmadığını göstermektedir.

10) Müşriklerle 10 yıllık barışı ön gören Hudeybiye anlaşması da küfrün başlı başına savaş gerekçesi olmadığını açık göstergesidir.

III- Savaşın Gerekçeleri ve Bunların Tahlili

Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, İslam'da "küfür" olgusu tek başına savaş sebebi sayılmamaktadır. O halde İslam'da asıl savaş sebebi sayılan unsurları tahlil etmekte fayda vardır.

Ayet, hadis ve İslam âlimleri Savaşın gerekçelerini şu şekilde ortaya koymaktadır:

1) İslam davetinin yerine ulaşmasının engellenmesi

Bilindiği üzere, Hz. Peygamberin en büyük görevi ve ümmetin de en başta gelen vazifesi, İslam'ın hakikatlerini insanlara ulaştırmak ve onları hakka davet etmektir. Allah'ın emriyle insanları İslam'a davet etmekle görevli olan Hz. Peygamber, bu ilahi emrin tahakkuk etmesi için halkı zorla İslam'a girmekten alıkoyan baştaki reisleri etkisiz hale getirmek ve halkın doğrudan kendi isteğiyle İslam'ı seçip seçmeme özgürlüğünü sağlayan bir ortam hazırlamak da savaşın diğer önemli bir hikmetidir. İslam'ın varoluş nedeni olan bu davet ve tebliğin engellenmesi, hakikat noktasında büyük bir zulüm ve İslam'a karşı fiili bir saldırı mahiyetinde olduğundan savaş sebebi sayılır.⁵⁵

2) Zalim despotların insanlara zulüm yapması

İslam dininde zulmün milliyeti olmadığı gibi, dini de yoktur. İslam'da cihadın bir gayesi zulmü ortadan kaldırmaktır. "Düşmanlık ancak zalimlere karşıdır"⁵⁶ "Cihadın en faziletlisi zalim sultanın karşısında hakkı söylemektir."⁵⁷ Buna göre, bir Müslüman gayr-ı Müslime zulmederse, mazlum olan gayr-ı müslim'in yanında yer almak gerekir. Zulüm faktörü yalnız Müslümanlarla kâfirler arasında olması durumunda değil, aynı zamanda iki Müslüman grup arasında cereyan etmesi halinde de bir savaş nedeni sayılır.

*"Eğer müminlerden iki topluluk birbirleriyle vuruşursa, onların aralarını bulun. Buna rağmen biri öbürüne saldırırsa, bu saldıran tarafla, Allah'ın emrine dönünceye kadar siz de vuruşun. Döndüğü takdirde aralarını hakkaniyetle düzeltin ve hep âdil olun, çünkü Allah âdil davrananları sever"*⁵⁸ mealindeki ayette bu gerçeğin altı çizilmiştir.

55) Hallâf, a.g.e, a.g.y; Vehbe Zuhaylî, a.g.e, 54.

56) 2/Bakara/193.

57) İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, *es-Sünen*, İst. 1401/1981, Fiten, 20.

58) 49/Hucurât/9.

3) Müslümanlara karşı yapılan saldırı

Her toplum gibi İslam toplumu da kendisine yönelen saldırılara karşı savunma hakkına sahiptir. Asr-ı saadette yapılan bütün savaşlar İslam düşmanlarının saldırganlığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Bu saldırganlık iki şekilde değerlendirilir:

a) Fiili Saldırı

Asr-ı Saadette yapılan Bedir, Uhud, Hendek savaşı düşmanın fiili saldırısı sonucu tahakkuk etmiştir. Tarihin şehadet ettiği gibi, bu savaşların hepsi İslam düşmanları tarafından başlatılmış, Müslümanlar ise bu saldırılar karşısında kendilerini savunmak durumunda kalmışlardır:

Mesela:

-Bedir savaşı, Medine'ye yakın bir yerde cereyan etmiştir. Müşrikler Müslümanların kökünü kazımak için her türlü hazırlıklar yapıyorlardı. Şam'a gönderdikleri Ebu Süfyan kervanı da bu amaçla hazırlanmıştı. Nihayet meşhur Şam kervanlarının kurtulduğunu haber almalarına rağmen, Müşrikler Mekke'den kalkıp Medine toprağında yer alan Bedir mahalline kadar gelmiş ve Müslümanlara karşı savaş başlatmışlar.⁵⁹

Kur'an'da onların bu saldırgan ve şımarık tutumları şöyle tasvir edilmiştir: “Memleketlerinden çalım satarak, halka gösteriş yaparak savaşa çıkan ve Allah yolundan insanları uzaklaştıranlar gibi olmayın. Allah onların bütün yaptıklarını çepçevre kuşatmıştır.”⁶⁰

-Uhud savaşı da, Bedirde yenik düşen Kureyş müşrikleri bu intikamı almak için Mekke'den gelip Medine topraklarına saldırmaları sonucu başlamıştır.⁶¹

-Hendek savaşı ise, daha büyük bir tehlike arz etmiştir. Kureyş müşrikleri, o çevredeki İslam düşmanlarının birçok kabilelerini de yanlarına alarak yaklaşık on bin kişilik bir orduyla Medine'ye saldırmışlar.⁶²

Görüldüğü gibi, bu üç büyük savaşın hepsi karşı tarafın fiili saldırısı sonucu ortaya çıkmış ve Müslümanlar ister istemez kendilerini savunmak durumunda kalmışlardır.

b) Düşmanın Saldırı Hazırlığı

“Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın. Savaş atları yetiştirin ki bu hazırlıklarla Allah'ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ve onların ötesinde sizin bilemeyip de, ancak Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup yıldırırsınız. Allah yolunda her ne harcarsanız, onun karşılığı size eksiksiz ödenir, size asla haksızlık yapılmaz.”⁶³ mealindeki ayette bu cihad stratejisi ders verilmiştir.

59) Ebu'l-Hasan en-Nedvî, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, Dimaşk, 1425, 1/299-307.

60) 8/Enfâl/47.

61) Nedvî, *a.g.e.*, 1/321-323.

62) Nedvî, *a.g.e.*, 1/146.

63) 8/Enfâl/60.

Bu strateji, güçlü bir ordu kurmak yanında bazen de düşmanların sahasına doğru asker yığmak ve ordunun hareket kabiliyetini geliştirmeye yönelik tatbikatlar yapmakla da kendini gösterir. Asr-ı saadette düzenlenen bazı seriyyelerin/askeri birliklerin yaptığı cihad tatbikatı bu stratejinin uygulanmasıdır.

Düşmanın saldırı hazırlığı sebebiyle Müslümanların başlattığı savaşlar için şu örnekler verilebilir:

-Mustalikoğulları gazvesi:

Bu savaşın nedeni şudur: Mustalikoğullarının başkanı Hâris b. Ebi Dırar söz geçirebildiği kabileleri ve kendi obasını Müslümanlarla savaşılmaya teşvik edip bölgede İslâm'ın yayılmasını engellemek maksadıyla silâh ve harp malzemesi satın alıyor, hazırlıklar yapıyordu. Hz. Peygamber bu konuda aldığı duyumların doğru olduğunu tespit ettikten sonra, onlara karşı savaşılmaya karar verdi.⁶⁴

- Hayber gazvesi:

Hayber gazvesinin sebebi şudur: Hayber Yahudilerinin Müslümanların aleyhine Gatafan kabilesiyle gizli bir anlaşma yapmışlardı. Bu anlaşmanın olduğu bilgisi kesin bir şekilde tespit edildikten sonra, artık ciddi bir tehlike arz eden bu şer cephesine karşı savaş başlatılmıştır.

-Mute savaşı:

Mute savaşının gerekçesi ise şöyledir: Rumlar hesabına çalışan Bizanslıların Basra valisi, Hz. Peygamberin kendisine gönderdiği elçisini vahşice öldürmüştü. Dünyanın her yerinde elçiler korunma zırhında oldukları halde, bu elçinin öldürülmesi, Rumların/Bizanslıların Müslümanlara karşı besledikleri düşmanlığın boyutunu göstermiştir. Bu fiili saldırı sebebiyle, Hz. Peygamber bir ordu hazırlayıp bu haddini bilmez adamın üzerine göndermiştir.⁶⁵

4) İslam ülkesinin himayesine girmiş herhangi bir topluluğun saldırıya uğraması durumunda Müslümanların yapması gereken cihad.

Bunun ilk örneği, Hz. Peygamber döneminde gerçekleşmiştir. Hudeybiye anlaşmasının maddelerinden biri: "Arap kabilelerinden isteyen Kureyşlilerin, isteyen Müslümanların himayesine girebileceğine" dairdir. Bunun üzerine Benu Bekir kabilesi, Kureyşlilerin, Huzaa kabilesi de Hz. Peygamberin himayesini kabul etti. Bu iki kabile arasında kadimden beri devam eden bir düşmanlık vardı. Benû Bekir kabilesi, Kureyşlilerin de desteğini alarak bir gece Huzaa kabilesinin bir suyun başında bulunan adamlarına saldırıp birkaçını öldürdüler. Bunun üzerine, Huzaa kabilesinin reislerinden Amr b. Salim el-Huzai, Medine'ye gidip, durumu Hz. Peygambere anlattı ve yardımını istedi. Hz. Peygamber yardım sözünü verdi ve bir elçi gönderip Kureyşlilerden şu üç seçenektan birini tercih etmelerini istedi: Ya Huzaa kabilesinin öldürülen adamlarının diyetini ödeyin yahut Benu

64) Muhammed Gazzalî, *Fıkhu's-Sîre*, Dimaşk, 1427, 1/288-289.

65) Muhammed Gazzalî, *a.g.e.*, 1/367.

*Bekir kabilesiyle yaptığınız anlaşmayı feshedin yahut da açıkça savaşmayı tercih ettiğinizi bildirin. Onlar savaşmayı tercih ettiler. Böylece Kureyşliler bu tavırlarıyla Hudeybiye anlaşmasını bozdıkları gibi, savaşmayı da başlatmış oldular. Bunun üzerine hazırlığını yapan Hz. Peygamber Mekke'ye doğru yola çıktı ve Mekke'yi fethetti. Yıllarca kendisine düşmanlık edip yuvasından kovdukları Hz. Muhammed şu anda Mekkelilere istediğini yapabiliyordu. Fakat o, bir barış peygamberi olduğunu gösteren şu tarihi sözünü söyledi: "Bu gün sizi kinamiyorum, suçlamıyorum. Haydi, gidin serbestsiniz!"*⁶⁶

"küfür savaş nedeni değil" diyen özellikle muasır âlimlerin kabul ettiği görüş ile "küfür savaş sebebidir" diyen diğer bazı âlimlerin görüşünü şöyle bir noktada buluşturup birleştirmek mümkündür: İslâm'da savaş, din ve vicdan özgürlüğünün ortadan kaldırılması, insanların yurt ve yuvalarının ellerinden alınması, zayıfların sömürülmesi gibi haksızlıklara ve hukukun çiğnenmesi nedenlerine dayanmaktadır. Eğer bir gün insanlık, savaşmadan, güç kullanmadan hakkı teslim edecek, kime karşı olursa olsun zulmü engelleyecek bir olgunluğa ulaşır ve buna göre uluslararası bir örgüt oluştursa, Müslümanların buna katılmayıp savaşa devam etmeleri için bir sebep kalmayacaktır.⁶⁷

Sonuç

Bu çalışmamamızda İslam dininde barış esas olduğu gerçeği ilmi delillerle ortaya konulmuştur. Kitap ve Sünnetten terbiyesini almış, aklı başında her Müslüman ne savaştan ne de kan dökmekten hoşlanır. Bu sebeple bir Müslüman durup dururken hiç kimseye karşı savaş açmaz, elinden geldiğince savaşın olmaması için gayret sarf eder. Demek ki, *İslam'da savaş, düşman tarafından yapılan fiili veya zimni tecavüzlere karşı haklı bir savunma refleksidir. Kur'an'da bu gerçeği destekleyen ayetleri görmek mümkündür. Örneğin yukarıda belirtildiği üzere, ilk defa savaşa izin veren Hac Suresinin 39. ayetinde, karşı tarafın yaptığı zulüm ve açtığı savaşa dikkat çekilmiştir. Müslümanların onlarla savaşmalarına izin verilmesinin gerekçesi ise, yapılan zulüm ve açılan savaş gösterilmiştir.*

Prensip olarak cihada çıkan İslam orduları bir toprak işgaline çıkmamıştır. Müslümanların maddi cihada çıkmaları, insanların dünya ve ahiret saadetine temin eden iman vesikasını sağlamaya yöneliktir.

Âl-i İmran suresinin 110. ayetinde ve benzer ayetlerde bildirildiği üzere, İnsanlık camiasında iyiliği yaymak, kötülüğü önlemek Allah'ın İslam ümmetine yüklediği bir sorumluluktur. Bu tebliğ görevi yerine getirilirken, mutlaka maddi cihad olan savaşa girmeye gerek yoktur.

O halde, çağımızda cihadın en büyüğü kabul edilen manevi cihad esastır. Çünkü bu zamanda ehl-i İslâm'ın en mühim tehlikesi, fen ve felsefeden gelen bir dalaletle kalblerin bozulması ve imanın zedelenmesidir. Bunun çare-i yegânesi: Nurdur, Kur'an'ın nurunu

66) Nedvî, a.g.e, 1/443-456.

67) www.HayrettinKaraman.Net

göstermektir ki, kalbler ıslah olsun, imanlar kurtulsun. Eğer siyaset topuzuyla, silahlı kavgalarla hareket edilse, karşı tarafa galebe çalınsa bile, arzu edilen hedefe varılmaz. Çünkü ilim, fikir yoluyla Kur'an'ın hakikatlerini içine sindirmeyen kâfirler münafık derecesine iner. Münafık ise, ikiyüzlü olduğu için kâfirden daha fenadır. Demek, özellikle dalaletin fen ve felsefeden geldiği bu zamanda, ilim ve fikir metodu dışında hiçbir maddi eylem insanların kalbini ıslah etmez, edemez.

Bu asırda İslam'ın hakikatlerini tebliğ etme görevinin önündeki maddi engeller -bütün dünyayı bir tek şehir haline getiren elektronik iletişim ağları sayesinde- ortadan kalktığı için, artık cihad-ı manevi esas olmuştur. Muhtemel saldırılar karşısında gereken savunma ihtiyacına yönelik orduların hazırlanması haricinde, denilebilir ki, İslam tebliği açısından artık maddi cihada ihtiyaç kalmamıştır. Zira medenîlere galebe çalmak ilim, fikir ve ikna iledir, söz anlamayan ortaçağın bedevilerinin kullanılmasını zorunlu kıldığı icbar ile değildir. Şu husus da çok iyi bilinmelidir ki; biz Kur'an'ın gerçek talebeleri olan samimi Müslümanlar, barış ve muhabbet fedaileriyiz, husumete, düşmanlığa vaktimiz yoktur.